

біології та біотехнології відбувається не тільки у навчальних аудиторіях та лабораторіях вищих навчальних закладів, не тільки у виробничих умовах при проходженні технологічної та науково-дослідної практики на сучасних провідних підприємствах України біотехнологічного профілю, а й під час навчання у середній школі.

Використана література:

1. Модернізація вищої освіти України І Болонський процес: матеріали першої лекції / уклад. М. Ф. Степко, Я. Я. Болюбаш, К. М. Левківський, Ю. В. Сухарніков; відп. ред. М. Ф. Степко. – К.: МОН, 2004. – 24 с.
2. Алексюк А. М. Педагогіка вищої освіти України / А. М. Алексюк. – К.: Либідь, 1998. – 560 с.
3. Дроздова І. П. Навчальний посібник із курсу “Методика викладання, педагогіка та психологія вищої освіти” / І. П. Дроздова. – Харків: ХНАМГ, 2008. – 142 с.
4. Михайловський В. А. Педагогіка вищої школи / В. А. Михайловський. – Харків: ХГУ, 1991. – 183 с.
5. Марушкевич А. А. Педагогіка вищої школи: Теорія виховання: навчальний посібник / А. А. Марушкевич. – К.: Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 2005. – 107 с.

Иваница В. А., Ямборко А. В., Гудзенко Т. В. Научное сопровождение преподавания биологии в современной средней и высшей школе.

В статье обосновывается необходимость обеспечения углубленных знаний молодежи в областях биологии и биотехнологии, внедрения новых перспективных направлений подготовки специалистов, что вызвано спросом на рынке труда и на рынке образовательных услуг. Процесс формирования будущих специалистов биологов и биотехнологов должен сопровождаться привлечением студентов и школьников к практической научно-исследовательской работе, что способствует закреплению теоретических знаний, полученных в процессе обучения в аудиториях, получению практических навыков работы в производственных лабораториях.

Ключевые слова: биология, высокотехнологичные биотехнологии, научно-исследовательская работа студентов и школьников.

Ivanytsia V. O., Yamborko G. V., Gudzenko T. V. Scientific accompaniment of teaching of biology is at modern middle and higher school.

The article explains the necessity of deep knowledge in biology and biotechnology area for young people providing introduction of new perspective directions in preparation of specialists, that is caused by demand at the labor and educational service market. The process of future specialists preparing in biology and biotechnology has to be accompanied by taking students and pupils deep into the practical research that improves fixation of theoretical knowledge obtained in the process of study in the audiences and getting of practical skills of work in laboratories.

Keywords: biology, hi-tech biotechnologies, students and pupils research work.

УДК 378.091.322(09)

Кафарська О. В.
Івано-Франківський філіал
Національного університету “Одеська юридична академія”

ІСТОРИЧНИЙ АНАЛІЗ ПРОБЛЕМИ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ: ЇЇ МІСЦЕ І РОЛЬ В ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ ВИЩОЇ ШКОЛИ

У статті розглянутий історичний аналіз проблеми самостійної роботи. Визначена основна концепція дидактики вищої школи країн Єврозою. Проаналізовано зміну поглядів на проблему самостійної роботи у різні роки ХХ століття. Обумовлюється значення ролі самостійних занять. Зазначено, що самостійна робота студентів має на меті не тільки закріпити і поглибити знання програмного матеріалу, а й розвинути творчі навички майбутніх фахівців, навчити організовувати свій час, самостійно розбиратися у потоці наукової інформації.

Ключові слова: *аналіз, самостійна робота, вища школа, навчально-виховний процес.*

Сучасний соціальний та економічний розвиток України потребує модернізації вищої школи й визначає серед інших такі її напрямки: розвиток активності, самостійності і творчих здібностей майбутніх фахівців; забезпечення держави компетентними, ініціативними кадрами, які, по-перше, матимуть ґрунтовну теоретичну і практичну підготовку за фахом, по-друге, зможуть самостійно приймати рішення, пов'язані з майбутньою професією, а отже, створювати власними силами нові науково-технічні цінності в майбутньому; формування у молодих фахівців прагнення до безперервної самоосвіти, здатності постійно оновлювати здобуті наукові знання, вміння швидко адаптуватися до змін та відповідно коригувати професійну діяльність.

Виконання цих завдань вимагає пошуку шляхів удосконалення навчально-виховного процесу, розробки нових методів та форм взаємодії викладача та студента. Життям доведено, що тільки ті знання, які студент здобув самостійно, завдяки власному досвіду, будуть насправді міцні. Саме тому вища школа поступово, але неухильно, переходить від передачі інформації до керівництва навчально-пізнавальною діяльністю, формування у студентів навичок самостійної творчої діяльності.

Визнаною концепцією дидактики вищої школи країн Євросоюзу є те, що основне завдання навчання полягає не у викладенні готових знань, а в організації активної самостійної діяльності студентів, головною відмінною рисою якої є здатність засвоювати і використовувати на практиці інновації та вміти ухвалювати оптимальні рішення. Вища школа покликана організувати навчальну роботу таким чином, щоб студенти не тільки оволодівали обсягом інформації, яка дозволила б вільно орієнтуватися у професійній сфері, але і розвивати потребу в самостійному поповненні багажу знань, виробляти уміння орієнтуватися у потоках інформації, використовувати їх для власного професійного становлення. На перший план виходить не стільки засвоєння професійних знань, скільки розвинена здатність і бажання за необхідністю самостійно опановувати інформацію для успішного вирішення навчально-пізнавальних, а потім і професійних завдань. Отже, на перший план виступає завдання формування у молоді самостійності як риси характеру, яка повинна виявлятися і в навчальній діяльності.

У Законі України “Про вищу освіту” та “Положенні про організацію навчального процесу у вищих навчальних закладах” самостійна робота розглядається як одна з форм організації навчання студентів у вищих навчальних закладах поряд з лекційними заняттями, практичною підготовкою і контрольними заходами. У Положенні зафіксовано також, що самостійна робота є “основним засобом засвоєння студентом навчального матеріалу в час, вільний від обов’язкових навчальних занять” [8]. Отже, самостійна робота сьогодні є однією з пріоритетних форм організації навчального процесу у вищому навчальному закладі.

У педагогіці таке положення не нове. Найбільш проникливі педагоги минулого неодмінно зазначали, що, не дивлячись на значну роль викладача, основна мета освіти досягається, передусім, як результат власних зусиль того, кого навчають. Так, Я. Коменський у книзі “Велика дидактика” закликав педагогів до пошуку і відкриття такого способу, за яким ті, що навчають, менше б учили, а ті, що навчаються, більше б учились [7]. І. Песталотці вважав корисним розвивати і підтримувати при навчанні власну розумову діяльність людини. А. Дистервег підкреслював, що тільки ті знання й уміння становлять цінність, що отримані самостійно. “Розвиток і освіта жодній людині не можуть бути дані або повідомлені. Усякий повинен досягти цього власною діяльністю. Те, чого людина не придбала власним шляхом своєї самостійності, – не його” [3, с. 110]. Німецький педагог стверджував: “Розум наповнити нічим не можна. Він повинний самостійно усе охопити і переробити” [3, с. 119]. Йому належить і відоме висловлювання, що визначає роль учителя в навчальному процесі: “...поганий учитель підносить істину,

гарний – навчає її знаходити” [3, с. 158].

Вітчизняні педагоги завжди відводили особливе місце значенню самостійної роботи в процесі навчання. Самостійну діяльність учнів у процесі навчання К. Ушинський вважав “єдиною підставою всякого плідного навчання” [10, с. 226]. Згідно з його поглядами, самостійні думки витікають тільки із самостійно набутих знань. К. Ушинський вказував, що навчальний процес необхідно організувати так, “щоб діти, по можливості, трудилися самостійно, а вчитель керував цією самостійною працею і давав для неї матеріал” [10, с. 90]. Тільки така діяльність несе справжню радість і задоволення і тим самим усуває пасивність в отриманні нових знань. “... У душі дитини, – писав педагог, – сильніше за все виявляється прагнення до самостійної діяльності” [10, с. 90].

Історичний аналіз проблеми місця та ролі самостійної роботи в організації навчально-виховного процесу у вищій школі дозволив виділити різні підходи до розуміння її сутності та змісту.

Передусім необхідно відзначити актуальність цієї проблеми як у вітчизняних, так і зарубіжних дослідженнях. Тільки протягом 1936-1954 рр. питання щодо самостійної роботи порушувалося сім разів. Навіть у роки війни з’являється наказ Всесоюзного комітету у справах вищої освіти “Про закони щодо посилення самостійної роботи студентів у 1943-44 н. р.”. Цей перелік можна продовжувати і до 90-х років ХХ ст.

Проаналізуємо зміну поглядів на проблему самостійної роботи у різні роки ХХ століття.

У 20-30-ті роки ХХ століття в період активного пошуку та апробації нових методів навчання (комплексний, бригадно-лабораторний, метод проектів та ін.) зростала актуальність самостійної роботи. Але більшість студентів не були готові до такої діяльності, а тому процес навчання вимагав повернення таких традиційних форм роботи як – семінари, поточний контроль за успішністю навчання тощо. Наслідком цього була принципова зміна ставлення до самостійної роботи студентів як елементу навчання. Було визнано, що переоцінка самостійного шляху у здобутті знань призвела до зниження якості знань. Тому постановою 1936 року пропонувалося зосередити увагу на лекціях, практичних заняттях, практиці, при цьому самостійній роботі відводилася другорядна роль у засвоєнні навчальної інформації.

У 50-70-ті роки ХХ ст. самостійна робота розглядається як складова загальних проблем наукової організації праці. У цей час значну увагу працівників ВНЗ привертають науково-дослідна та навчально-дослідницька робота студентів. Вважалось, що якість підготовки майбутніх фахівців підвищується внаслідок виконання студентами окремих елементів наукової діяльності, вирішення дослідницьких завдань. Саме в цей час закріплюється погляд на самостійну роботу не тільки як позааудиторну форму, а й розглядаються різні види самостійної роботи у процесі аудиторних занять.

У 70-80-ті роки ХХ ст. розробляються питання самоорганізації, самовдосконалення, професійного і особистісного самовиховання в результаті виконання самостійної роботи, здійснюється розвиток ідей індивідуалізації самостійної роботи студентів, її безпосереднього поєднання із завданнями професійного становлення. Якщо раніше самостійна робота базувалась на нормативній основі, яка не враховувала інтереси студентів, то тепер до її складу вводять форми і напрями робіт, викликані власними потребами і інтересами студента. Якщо раніше студент опрацьовував зазвичай ту тему і ті джерела інформації, які регламентовано надавав йому викладач, то в подальшому спостерігається розвиток ідей індивідуалізації самостійної роботи, її безпосереднього поєднання із завданнями професійного становлення особистості фахівця.

У сучасних умовах самостійна робота виступає вирішальним фактором успішного навчання студентів. Це обумовлено тим, що процес реформування вищої школи враховує наступні тенденції:

– сучасні соціокультурні умови диктують самоцінність ідеї неперервної освіти, за

якої кожен фахівець має постійно удосконалювати власні знання та професійні вміння;

– в умовах інформатизації суспільства з'являється необхідність у принциповій зміні організації освітнього процесу, що передбачає переорієнтацію навчального процесу з викладання на учіння як самостійну діяльність студентів. Це забезпечується скороченням аудиторного навантаження та збільшення частки самостійної роботи студентів під час якої викладач лише організує пізнавальну діяльність студентів, а студент самостійно здійснює пізнання;

– впровадження у практику вищої освіти ідей кредитно-модульної організації навчального процесу, за якої значна кількість годин відводиться на самостійне опрацювання навчального матеріалу.

Самостійна робота у сучасних умовах слугує вирішальним фактором успішного навчання студентів, формування у них готовності до самоосвіти, створення бази для неперервної освіти протягом усього життя. Значення ролі самостійних занять не тільки в тому, що у межах аудиторних занять неможливо дати і засвоїти всю масу знань, яка постійно збільшується та змінюється, а й у тому що:

– по-перше, будь-яка навчальна робота включає елемент самостійності у тому розумінні, що засвоює людина навчальний матеріал завжди сама;

– по-друге, самостійна робота, із зрозумілих причин, передбачає найбільше різноманіття форм пізнавальної діяльності студентів, а, отже, забезпечує найбільш високий рівень засвоєння матеріалу;

– по-третє, лише самостійне інтелектуальне опрацювання матеріалу дає дійсні знання і формує переконання;

– по-четверте, самостійна робота є основою професійного удосконалення майбутнього спеціаліста, формуючи відповідну пізнавальну мотивацію, вміння та навички самоосвіти [9, с. 44-45].

Проаналізувавши наукові й методичні роботи з означеного питання [1; 2; 4; 6; 9], ми дійшли висновку, що самостійна робота студентів є складовою не тільки організаційної системи навчання, а й фактором особистісного і професійного самовизначення, отже, має не тільки навчальне, а й виховне значення. Виникнувши, як елемент організаційної системи процесу навчання в якості використання студентом додаткового часу для виконання навчальних завдань, самостійна робота отримує нове смислове значення завдяки її особливому статусу в ракурсі нової освітньої парадигми, орієнтованої на те, щоб виробляти вміння й навички самостійно і безперервно навчатися.

Під час самостійного засвоєння матеріалу студенти не тільки здобувають знання, формують вміння і розвивають навички міцного і свідомого засвоєння навчальних дисциплін, а й формують такі індивідуальні якості особистості, як активність, самостійність, організованість, тому що майбутня професійна діяльність сьогоденних студентів буде проходити в оновлених соціальних і професійних умовах. Адже в сучасному суспільстві йдуть широкомасштабні перетворення як на економічному, політичному і соціальному рівнях, так і на рівні змін підготовки майбутніх фахівців у вищій школі.

Самостійна робота студентів має на меті не тільки закріпити і поглибити знання програмного матеріалу, а й розвинути творчі навички майбутніх фахівців, навчити організовувати свій час, самостійно розбиратися у потоці наукової інформації. Адже вміння оперативно знаходити інформацію, оцінювати її й ефективно використовувати у професійній діяльності є необхідними навичками для фахівця у будь-якій галузі.

Таким чином, самостійна робота студентів, підходи до якої потребують докорінних змін на сучасному етапі, повинна стати однією з основ здобуття вищої освіти, важливою частиною підготовки фахівців [5]. За сучасних умов мета самостійної роботи двоєдина: формування самостійності як риси особистості та організація якісного засвоєння знань, умінь, навичок.

Використана література:

1. Буряк В. К. Теория и практика самостоятельной учебной работы школьников : дис. ... доктора пед. наук / В. К. Буряк. – Кривой Рог : КГПУ, 1986. – 393 с.
2. Гнитецкая Г. Е. Дидактическая эффективность комплексной системы организации самостоятельной работы студентов младших курсов (на материале подготовки специалистов технических вузов) : дис. ... канд. пед. наук / Г. Е. Гнитецкая. – К. : КГПИ, 1990. – 150 с.
3. Дистервег А. Избранные педагогические сочинения / А. Дистервег. – М. : Учпедгиз, 1956. – 374 с.
4. Жарова Л. В. О сущности самостоятельной деятельности учащихся / Л. В. Жарова // Активизация учебно-познавательной деятельности учащихся : межвуз. сб. науч. тр. – Л., 1984. – 144 с.
5. Журавська Л. М. Педагогічні умови управління самостійною роботою студентів вищих закладів освіти : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Л. М. Журавська ; Національний аграрний університет. – К., 1999. – 21 с.
6. Козаков В. А. Самостоятельная работа студентов : учебное пособие для слушателей ФПК вузов / В. А. Козаков. – К. : УМК ВО, 1988. – 280 с.
7. Коменский Я. А. Вибрані педагогічні твори : в 2 т. / Я. А. Коменский. – М. : Педагогіка, 1982. – Т. 2. – С. 576.
8. Основні засади розвитку вищої освіти України в контексті Болонського процесу (документи і матеріали) / за ред. В. Г. Кременя ; авт. : Степко М. Ф., Болюбаш Я. Я., Шинкарук В. Д., Грубінко В. В., Бабін І. І. – Київ-Тернопіль : Вид-во ТДПУ, 2004. – 114 с.
9. Самостоятельная работа студентов с учебными текстами / Н. М. Розенберг, Э. Н. Дутко, И. М. Носаченко. – К. : Вища школа, 1986. – 159 с.
10. Ушинский К. Д. Собрание сочинений / К. Д. Ушинский ; ред. коллегия : А. М. Еголин (глав. ред.), Е. Н. Медынский, В. Я. Струминский. – М.; Л., 1950. – Т. 10. – 668 с.

Кафарская О. В. Исторический анализ проблемы самостоятельной работы: ее место и роль в организации учебно-воспитательного процесса высшей школы.

В статье рассмотрен исторический анализ проблемы самостоятельной работы. Определена основная концепция дидактики высшей школы стран Евросоюза. Проанализировано изменение взглядов на проблему самостоятельной работы в разные годы XX века. Обуславливается значение роли самостоятельных занятий. Отмечено, что самостоятельная работа студентов имеет целью не только закрепить и углубить знания программного материала, но и развить творческие навыки будущих специалистов, научить организовывать свое время, самостоятельно разбираться в потоке научной информации.

Ключевые слова: анализ, самостоятельная работа, высшая школа, учебно-воспитательный процесс.

Kafarska O. V. Historical analysis of the problem of independent work: its place and role in the organization of the educational process of higher education.

The article presents a historical analysis of the problem of independent work. Defined the basic concept of didactics of higher education of the European Union. The change of views on the issue of independent work in the years of the XX century. Is due to the role of self-study. It is noted that the students' independent work aims not only to strengthen and deepen the knowledge of the program material, but also to develop the creative skills of future professionals learn to organize their time, their own understanding of the flow of scientific information.

Keywords: analysis, independent work, higher education, the educational process.